

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев И. П. Общее учение о составе преступления / И. П. Андреев, А. Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 363 с.
2. Брайнин Я. М. Уголовный закон и его применение / Я. М. Брайнин. – М. : Юрид. лит., 1967. – 240 с.
3. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні (Проблеми теорії, застосування розвитку кримінального законодавства) / С. Б. Гавриш. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 633 с.
4. Давыденко Л. М. Правовые средства борьбы с бесхозяйственностью / Л. М. Давыденко, П. М. Каркач. – К. : О-во «Знания» УССР, 1987. – 48 с.
5. Дурманов Н. Д. Понятие преступления / Н. Д. Дурманов. – М. – Л. : АН СССР, 1948. – 315 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник. / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько [та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – вид. 3-тє, переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2004. – 352 с.
7. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1960. – 244 с.
8. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Х. : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1982. – 161 с.
9. Познышев С. В. Учебник уголовного права : Общая часть. Очерк основных начал общей и особенной части уголовного права. Т. 1 / С. В. Познышев. – М. : Юрид. изд-во Наркомюста, 1923. – 300 с.
10. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г. В. Тимейко ; отв. ред. : П. Т. Некипелов. – Ростов : Изд-во Рост. ун-та, 1977. – 216 с.
11. Ярмыш Н. Н. Действие как признак объективной стороны преступления (проблемы психологической характеристики) / Н. Н. Ярмыш. – Х. : Основа, 1999. – 84 с.

УДК 343.532:615.2\3

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ АБО ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ДИСКУСІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ І. А. КОВАЛЕНКА

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR FALSIFICATION OF MEDICINAL OR CLEANING OF FALSIFIED MEDICINAL MEDICINE: ANALYSIS OF SPECIFIC DISCUSSION POSSIBILITIES OF THE DIRECTORAL STUDY I. A. KOVALENKO

Меркулова В.О.,
 д.ю.н., професор,
 професор кафедри кримінального права та кримінології
 Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу окремих дискусійних положень дисертаційної роботи І. А. Коваленка «Кримінальна відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів». Автор, на підставі аналізу кримінального законодавства різних часів розвитку української держави, існуючих точок зору, положень чинного законодавства, виказує особисте ставлення до означеного питання, окреслює найбільш проблемні аспекти та надає пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Ключові слова: склад злочину, фальсифікація лікарських засобів, форми, наслідки.

Статья посвящена анализу отдельных дискуссионных положений диссертационной работы И. А. Коваленко «Уголовная ответственность за фальсификацию лекарственных средств». Автор, на основе анализа уголовного законодательства различных периодов развития украинского государства, положений действующего законодательства, высказывает личное отношение к указанному вопросу, очерчивает наиболее проблемные аспекты и предоставляет предложения по усовершенствованию действующего уголовного законодательства.

Ключевые слова: состав преступления, фальсификация лекарственных средств, формы, последствия.

The article is devoted to the analysis of separate discussion provisions of the dissertational research of I. A. Kovalenko «Criminal responsibility for the falsification of medicines». The author, on the basis of the analysis of the criminal legislation of various periods of development of the Ukrainian state, the provisions of the current legislation, shows a personal attitude to this issue, outlines the most problematic aspects and provides suggestions for improving the current criminal legislation.

Falsified drugs are one of the most serious health problems on both the national and international levels. In addition to direct damage to the patient in the form of a risk to life, health, unsuccessful and ineffective treatment, such remedies also cause damage to the progress achieved in the pharmaceutical sector, eventually questioning the entire health system, the methods of work and the legal influence of the state in this sphere.

According to the definition proposed by the World Health Organization, a falsified medicinal product is a pharmaceutical product that is intentionally and fraudulently provided with false markings regarding its authenticity and source of origin. According to the same international organization, falsified medical products are currently found in most countries of the world.

Medicinal products form a group of consumer goods, which respectively gives them a special social significance. The latter is due to the fact that the consumer can not assess the usefulness of a particular medicinal product or a potential health hazard.

Key words: composition of the crime, falsification of medicines, forms, consequences.

Встановлення у 2011 р. кримінальної відповідальності за фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК України) після підписання Україною Конвенції MEDICRIME (Конвенції Ради Європи про боротьбу з фальсифікацією медичної продукції та подібними злочинами, які загрожують здоров'ю населення) обумовлювалося різними чинниками соціально-економічного та організаційно-правового ха-

рактеру, які свідчили на користь тієї позиції, що проблема фальсифікованих лікарських засобів не лише існує в Україні, а, враховуючи обсяг та ступінь небезпечних наслідків для здоров'я та життя пересічного громадянина України, набуває досить великого значення.

Дисертаційна робота І. А. Коваленка, присвячена кримінальній відповідальності за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів [1], не лише доводить

об'єктивну обумовленість та своєчасність криміналізації розгляданого діяння, але й значно розширює обсяг інформації як такої, що безпосередньо (або ж опосередковано) свідчить про зростання ступеня суспільної небезпеки обігу фальсифікованих лікарських засобів в сучасний досить складний період життєдіяльності суспільства в Україні.

Дана робота надає додаткове підтвердження позиції, яка домінує у кримінально-правовій доктрині: окрім певних організаційних та функціональних недоліків у діяльності державних структур щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів, існують суто правові чинники, значення яких суттєво посилюється. Ця проблематика вимагає нових підходів до її вирішення як на теоретичному, так і законодавчому рівнях.

Зокрема, маємо підтримати автора у тому, що відсутність належного та дієвого законодавства, яке б перешкоджало фальсифікації лікарських засобів, визначення відносно м'якого покарання за таку діяльність не в останню чергу обумовлюють досить низькі показники у боротьбі із даними видами злочинів. Удосконалення кримінального законодавства має бути спрямоване на забезпечення чіткості кримінально-правових положень, які містяться у ст. 321-1 КК України, а, відповідно, єдності у правозастосовній практиці та якості кваліфікаційного процесу під час реалізації нової кримінально-правової норми. Актуальним є не лише набуття більшої чіткості законодавчих визначень у диспозиції та санкції нової статті, але й визначення її місця та ролі у системі інших кримінально-правових норм, що посягають на здоров'я населення. Даний об'єкт посягання обумовлює певні взаємозв'язки між діяннями, які можуть співвідноситися як суміжні склади злочинів, як загальні та спеціальні склади злочинів. Тож посилюється значення визначення розмежувальних ознак між такими діяннями. Проте головним у відповідних змінах кримінального законодавства має стати надання особливого значення рівню суспільної небезпечності діяння залежно від фармацевтичних властивостей фальсифікованих лікарських засобів (складу та характеру впливу на життя та здоров'я особи).

Результати даного дослідження надають суттєві підстави для подальшої більш поглибленої наукової дискусії з окремих питань. У дисертації приділяється належна увага понятійному апарату, змісту та сутності тих понять та категорій, які безпосередньо стосуються предмету злочину, визначеного у ст. 321-1 КК України «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів» [3, с. 173].

Автор справедливо сконцентрував увагу на проблемі співвідношення таких понять, як «фальсифіковані лікарські засоби» та «контрафактні лікарські засоби». Дослідивши ці категорії з точки зору етимологічної сутності понять, змісту їхніх ознак за чинним вітчизняним законодавством, тенденцій використання цих понять у міжнародно-правових документах, стану наукового дослідження цього питання тощо, автор зробив свій особистий внесок у подальший розвиток та удосконалення доктринальних та законодавчих положень в цьому питанні. Уявлення про авторську позицію у цьому питанні ми отримуємо на підставі комплексного аналізу різних підрозділів дисертації, зокрема тих, де йдеться безпосередньо про поняття «фальсифіковані лікарські засоби» (підрозділ 1.2), де аналізуються історичні тенденції використання відповідних понять у міжнародно-правових актах (підрозділ 1.3), розглядаються особливості предмета злочину (підрозділ 2.1). Підкреслюється той факт, що у міжнародно-правових документах використовується або ж поняття «контрафактні» лікарські засоби, продукція, або ж поняття «фальсифіковані» лікарські засоби, медикаменти.

Спрямуванням дослідження є доведення авторської позиції щодо доцільності чіткого відмежування від фальсифікованих лікарських засобів контрафактних лікарських засобів [1, с. 37, 43].

В цілому позитивно сприймаючи результати проведеного автором дослідження в даному питанні як такі, що поглиблюють та поширюють наші уявлення щодо понятійного апарату, змісту та сутності категорій, які використовуються у чинному кримінальному законодавстві, тим не менш, вважаємо чинну редакцію ст. 321-1 КК України, де у якості предмету злочину визначаються лише фальсифіковані лікарські засоби, більш досконалою. Адже за етимологічним змістом та сутністю контрафактні лікарські засоби, в яких підробленими є зовнішні дані про ці засоби, є складовою фальсифікованих лікарських засобів, коли підробленими можуть бути як дані про ліки, так і сам зміст цих ліків. Отже фальсифіковані лікарські засоби є більш широким поняттям (соціально-правовою категорією), яке охоплює і контрафактні лікарські засоби. Це підтверджується і тлумаченням відповідних міжнародно-правових та вітчизняних законодавчих положень.

Думка автора про те, що виокремлення у диспозиції відповідної статті контрафактної продукції підкреслює небезпеку посягання на об'єкти права власності, потребує уточнення. В чинному законодавстві встановлена безпосередньо відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України). Тож ст.ст. 176 та 321-1 КК України співвідносяться як загальна та спеціальна норми, які суттєво різняться за санкцією, а, отже, за тяжкістю вчиненого діяння. Суворість покарання за фальсифікацію лікарських засобів (а, отже, і даних про авторство, джерело походження) обумовлюється саме властивостями предмету злочину, його особливим значенням для життєдіяльності людей. Щодо того, що контрафактні товари можуть і не бути фальсифікованими: у випадку неопублікування примірників оригінальних товарів підприємством-виробником; перевищення кількості екземплярів тиражу, передбаченого ліцензійним договором; імпорту сиріх товарів тощо, виникає питання, а чому ж в цих випадках використовується термін «контрафактні товари»? Вочевидь тому, що цим поняттям охоплюються будь-які випадки надання недостовірної інформації про ці товари. А, отже, це і є фальсифікація даних про походження, кількість, обіг лікарських засобів тощо. Насамкінець, пропозиція автора щодо диференціації відповідальності залежно від того, чи змінено склад та властивості лікарських засобів [1, с. 213, 214], свідчить саме на користь того, що менш суворо відповідальність має бути встановлена, за факти фальсифікації лише даних про ліки, у т. ч. і за порушення авторських прав щодо них.

Щодо авторської позиції у питанні визначення порівняльного ступеня суспільної небезпеки альтернативних діянь, визначених у ст. 321-1 КК України. Підставою для певних дискусійних міркувань є окремі положення дисертації, присвячені дослідженню ознак об'єктивної сторони зазначеного складу злочину (підрозділ 2.2). Автор належну увагу приділяє розгляду змісту та сутності альтернативних дій, які становлять зміст суспільно-небезпечного діяння: виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту, збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів. Безумовно, слід підтримати автора у тому, що саме зовнішній вияв злої волі суб'єкта злочину, а, отже, спрямованість злочинної поведінки, обсяг (розмір) завданої шкоди мають визначати, окрім інших чинників, пов'язаних із характеристикою об'єкта та предмету злочину, ступінь суспільної небезпеки вчиненого. Проте позиція автора щодо необхідності порівняння за ступенем небезпечності усіх цих альтернативних дій є недостатньо переконливою. За чинною редакцією «виробництво» розглядається як кваліфікуюча ознака, а, відповідно, тягне більш сувору відповідальність – від п'яти до восьми років позбавлення волі з конфіскацією майна. Тоді як чинна санкція основного складу передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Автор, надаючи характеристику аль-

тернативним діям, визначеним у ст. 321-1 КК України, підтримав точку зору тих науковців, які вважають недоцільним виокремлення факту виробництва фальсифікованих лікарських засобів як кваліфікованої, отже, обтяжуючої відповідальності обставини. Обґрунтування базується на необхідності дотримання уніфікованих підходів до конструювання тих диспозицій, де йдеться про незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Відповідно, у запропонованій автором новій редакції змісту диспозиції ч.ч. 1 та 2 ст. 321-1 КК України з «виробництва» починається перелік альтернативних дій, які складають зміст обігу фальсифікованих лікарських засобів. Отже, за даної редакції ступінь суспільної небезпеки усіх дій є однаковим [1, с. 97-99, 213]. Вважаємо, що чинна редакція розглядуваної статті, в якій «виробництво» розглядається як кваліфікуюча ознака, є більш досконалою.

На тлі досить інтенсивного реформування кримінального законодавства України та визначення законодавцем нових сфер суспільного життя, які потребують кримінально-правового захисту, актуальності набувають питання уточнення подальших напрямів розширення сфери кримінально-караних дій, предметом яких є фальсифіковані лікарські засоби. Складовою цієї проблеми є і питання доцільності встановлення відповідальності юридичних осіб за використання коштів, здобутих від обігу фальсифікованих лікарських засобів. На жаль, розглядувана робота лише опосередковано свідчить на користь подальшого та більш поглибленого дослідження проблеми доцільності встановлення відповідальності юридичної особи у разі вчинення її уповноваженою особою певних дій, предметом яких є фальсифіковані лікарські засоби. У підрозділі 2.3 автор фрагментарно торкається проблем відповідальності юридичних осіб – лише засвідчує факт наявності у вітчизняному законодавстві кримінально-правових норм, що визначають підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, коло юридичних осіб, види цих заходів та правила їхнього застосування тощо. Зазначається, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 321-1 КК України, не входить до переліку злочинів, визначених у ст. 96-3 КК України [1, с. 121]. Навіть більше, за чинною редакцією ст. 96-3 КК України не містить вказівки і на ті склади злочинів, які можна розглядати як суміжні за об'єктивною стороною. Як вже йшлося, автор посиляється у даному випадку на склади злочинів, які визначені у ст.ст. 307, 309, 311, 321 КК України, і передбачають відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

На наш погляд, це питання має аналізуватися з точки зору подальшого удосконалення кримінального законодавства, розширення сфери кримінально-караних дій, предметом яких є фальсифіковані лікарські засоби. Безумовним є те, що на тлі існування вище зазначених багаточисельних чинників соціально-економічного та організаційного характеру, які обумовлюють існування та посилення негативних тенденцій у фармацевтичній сфері (на фармацевтичному ринку) України, важливе місце мають посідати проблеми суто правового характеру – формування належної системи правових норм, які б могли перешкодити фальсифікації лікарських засобів, зробити цей процес не вигідним. Проте за чинних умов, зважаючи на складність та багатогранність процесу контролю за незаконним обігом лікарських засобів, обігом фальсифікованих лікарських засобів, встановлення у 2011 р. кримінальної відповідальності за контрабанду фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України), фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК України) є лише частко-

вим вирішенням даної проблеми. Посилення запобіжного значення кримінального законодавства у зазначеній сфері, крім іншого, має відтворюватися не лише у криміналізації дій, пов'язаних із обігом фальсифікованих лікарських засобів, але й передбачати більш сувору відповідальність за усі ті види злочинної поведінки, які мають відношення до фальсифікації лікарських засобів. Тож подальше удосконалення кримінального законодавства у сфері обігу фальсифікованих лікарських засобів – це створення ефективної системи кримінально-правових заходів у протидії цьому злочину, а, отже, системи норм, які б стали кримінально-правовою основою у запобіганні даної суспільно небезпечної поведінки [5].

І в даному випадку на особливу увагу заслуговує той факт, що у ст. 96-3 КК України, яка визначає підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, визначена ст. 306 КК України, яка встановлює відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Історично зміст ст. 306 КК України зазнав суттєвих змін щодо визначення характеру предикатного злочину. У попередній редакції йшлося лише про використання коштів, які були здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів. У подальшому перелік предикатних злочинів був розширений за рахунок незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів. В даний період постала проблема цей перелік доповнити фальсифікованими лікарськими засобами. Доцільність встановлення кримінальної відповідальності за факти використання коштів, здобутих від обігу фальсифікованих лікарських засобів обумовлюється різними соціально-економічними та правовими чинниками. Враховуючи наведені у дисертації статистичні дані щодо обсягів виробництва, виготовлення та реалізації через розгалужену мережу аптек (аптечних кіосків) фальсифікованих лікарських засобів, наявну практику безрецептурного відпуску лікарських засобів, збільшення обсягів реалізації ліків через Інтернет-мережу, відсутність належного державного контролю за цим процесом тощо, слід визнати суттєве посилення небезпечності факту обігу фальсифікованих лікарських засобів для населення України на сучасному етапі розвитку держави. Тож, наразі постало питання внесення змін до ст. 306 КК України шляхом доповнення переліку предикатних злочинів за рахунок визначення фальсифікованих лікарських засобів, і у такий спосіб посилити суворість покарання за використання коштів від їх реалізації. Необхідність розширення сфери криміналізації дій, пов'язаних із фальсифікацією лікарських засобів, саме на даному етапі (до удосконалення системи правового регулювання у сфері фармацевтичної промисловості, фармацевтичного ринку), обумовлює актуальність встановлення кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від обігу фальсифікованих лікарських засобів. Постає питання про доцільність застосування кримінально-правових заходів до юридичних осіб, у разі використання коштів, здобутих від обігу фальсифікованих лікарських засобів, її уповноваженою особою.

Насамкінець, декілька міркувань щодо доцільності надання особливого значення властивостям предмета злочину, склади яких визначені у Розділі XIII Особливої частини КК України, під час розмежування суміжних складів злочину. Ми дотримуємося позиції, що на тлі досить інтенсивного реформування кримінального законодавства, виникнення значної кількості нових кримінально-правових норм, об'єктивно посилюється значення суто теоретичних проблем співвідношення суміжних, загальних та спеціальних складів злочину. Ефективність цього процесу

залежить від рівня досконалості певної системи кримінально-правових норм, що регулюють відповідну сферу суспільних відносин, від усунення прогалин у чинному кримінальному законодавстві [5, с. 24].

Проаналізувавши доктринальні положення щодо змісту, сутності та значення розмежувальної функції у кримінальному праві (правозастосуванні), автор визначився із найважливішими з них, що мають стати теоретичною основою для аналізу та узагальнень розмежування кримінального правопорушення у вигляді фальсифікації лікарських засобів або обігу фальсифікованих лікарських засобів та суміжних складів злочину (підрозділ 3.1). Справедливо дотримуючись позиції, що розмежування складів злочину як зворотна сторона кваліфікації суспільно небезпечного діяння полягає у визначенні місця зв'язків конкретного складу злочину у системі складів злочину зі спільними ознаками шляхом встановлення співвідношення між ними, порівняння їхнього змісту, обсягу визначених понять та конкретних ознак, автор визначився із послідовністю здійснення цього завдання: виявлення складів злочину зі спільними ознаками; виявлення як однакових, так і відмінних ознак; визначення конкретної кримінально-правової норми, яка підлягає застосуванню. Дотримуючись зазначених положень, автор пропонує вважати суміжними з фальсифікацією лікарських засобів або обігом фальсифікованих лікарських засобів контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України) та порушення встановленого порядку до клінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів (ст. 321-2 КК України), які, на думку автора, утворюють між собою пари складів (ст. ст. 305 та 321-1 КК України; ст.ст. 321-1 та 321-2 КК України), що мають як ознаки, що збігаються (частково збігаються), так і ознаки, що відрізняються за змістом. Так підсумком дослідження співвідношення ст. 321-1 КК України та ст. 305 КК України (крім іншого) є авторський висновок, що ці діяння співпадають за родовим об'єктом – сфера забезпечення здоров'я населення України на належному рівні. Тоді як безпосередні об'єкти є різними – порядок переміщення предметів через митний кордон у ст. 305 КК України та сфера забезпечення якості лікарських засобів, порядок обігу лікарських засобів – у ст. 321-1 КК України. Ця пара складів злочинів, до того ж, має головну спільну ознаку – предмет злочину, яким є фальсифіковані лікарські засоби. Ніяких уточнень та пояснень з цього приводу автор не надає. Проте в той же зазначається, що за предметами злочину дані склади різняться (співпадають частково), оскільки у ст. 305 КК України йдеться і про інші предмети злочину (наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсорі). Щодо співвідношення між ст. 321-1 КК України та ст. 321-2 КК України, підкреслюється також, що ці діяння співпадають за родовим об'єктом – сфера забезпечення здоров'я населення України на належному рівні та частково за предметом злочину (виходячи з того, що фальсифікований лікарський засіб є теж лікарським засобом, але з певними небезпечними якостями) [1, с. 157, 158, 163, 212].

Дійсно, існують всі підстави вважати суміжними з фальсифікацією лікарських засобів або обігом фальсифікованих лікарських засобів контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України) та порушення встановленого порядку до клінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів (ст. 321-2 КК України).

Проте, з іншого боку, позиція автора щодо визначення спільних ознак між цими складами злочинів в частині співставлення властивостей предмету злочину, як на наш погляд, є надто поверховою і потребує більш поглибленого аналізу та уточнення. Особливо в тій частині положень

дисертації, де йдеться про суміжність у співвідношенні між ст. 321-1 КК України та ст. 321-2 КК України на підставі визначення як предмету злочину різновидів лікарських засобів.

Слід визнати, що одним із напрямів удосконалення змісту кримінально-правових положень, які містилися у диспозиціях статей попередньої редакції є надання законодавцем особливого кримінально-правового значення властивостям предмету злочину. Прикладом змін кримінального законодавства у даному напрямку є Розділ XIII КК України, який містить ознаки злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Із 23 статей, які містив даний розділ станом на 2001 р., 15 зазнали змін. Серед яких, враховуючи предмет дослідження, на особливу увагу заслуговують ст.ст. 305, 306, 321 КК України. Зміни в цих нормах, крім іншого, були пов'язані із визначенням нового предмету злочину, у ст. 306 КК України – предикатного злочину. Відтепер: у ст. 305 КК України визначаються підстави для кримінальної відповідальності за контрабанду не лише наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, але й фальсифікованих лікарських засобів; у ст. 306 КК України – встановлюється відповідальність за використання коштів не лише від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, але й отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів; у ст. 321 КК України, відповідно, також додається новий предмет злочину – відповідальність настає за незаконний обіг не лише отруйних чи сильнодіючих речовин, але й отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. До того ж законодавець доповнив цей Розділ новою статтею 321-1 «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів» [3, с. 163-176].

Законодавець справедливо звернув особливу увагу на ступінь небезпечності незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, виокремивши їх із поняття отруйних чи сильнодіючих речовин, та самого факту обігу фальсифікованих лікарських засобів. Необхідність посиленого кримінально-правового захисту здоров'я населення від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів привели до більш чіткої диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання за вчинення відповідних дій. Здебільшого ступінь їхньої суспільної небезпеки відтворюється у більш суворих кримінально-правових заходах. Об'єднуючим фактором у цих змінах є те, що таке родове поняття як «лікарські засоби» (у всіх їх різновидах) стало складовою вже значно більшої кількості кримінально-правових положень. У даних випадках саме особливі властивості предмета злочину мають значення системоутворюючих зв'язків у приписах кримінального закону, на які слід звертати особливу увагу під час тлумачення співвідношення зазначених статей з точки зору їхньої суміжності. Якщо орієнтуватися на те, що фальсифікований лікарський засіб є теж лікарським засобом, то є всі підстави розглядати зазначені норми як суміжні, які співпадають за предметом злочину [4, с. 11].

Підсумовуючи зазначене, слід підкреслити важливість цієї роботи для подальшої науково-дослідної, правотворчої та правозастосовної діяльності у зазначеній сфері. Цінність її обумовлюється комплексним підходом до вирішення питання посилення дієвості правового інструментарію у протидії фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів. Виокремлення та аналіз певних дискусійних положень розглядуваної роботи лише підтверджують складність та комплексність проблем, які є безпосередньо (або ж опосередковано) предметом дослідження, підтверджують необхідність їх подальшого більш поглибленого наукового пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко І. А. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів : Дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. А. Коваленко. – Одеса : НУАЮА, 2017. – 257 с.
2. Коваленко І. А. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів : автореф. дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. А. Коваленко. – Одеса : НУАЮА, 2017. – 20 с.
3. Кримінальний кодекс України : станом на 16 січня 2017 року. – Х. : Право, 2017. – 268 с.
4. Меркулова В. О. Отруйні, сильнотіючі, фальсифіковані лікарські засоби як предмет суміжних складів злочину : окремі аспекти подальшого удосконалення чинного кримінального законодавства / В. О. Меркулова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2017. – № 1. – С. 11–13.
5. Меркулова В. О. Легалізація доходів, отриманих від незаконного обігу отруйних чи сильнотіючих лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів : співвідношення загального та спеціального складів злочину / В. О. Меркулова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2017. – № 2. – С. 22–24.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2008. – 1216 с.

УДК 340.114

ПОКАРАННЯ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

PUNISHMENT FOR FAILURE TO COMPLY WITH A COURT DECISION UNDER THE LAWS OF THE EUROPEAN UNION

Налуцишин В.В.,

асистент кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права

У статті проаналізовано різні концепції стосовно визначення поняття та системи покарання держав Європейського Союзу. Проаналізовано санкції норм, що передбачають відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством деяких держав Європейського Союзу. Відзначені позитивні аспекти, варті запозичення в національне законодавство.

Ключові слова: покарання, санкція, злочини проти правосуддя, судові рішення, держави Європейського Союзу.

В статье проанализированы различные концепции относительно определения понятия и системы наказания государств Европейского Союза. Проанализированы санкции норм, предусматривающих ответственность за невыполнение судебного решения по законодательству некоторых государств Европейского Союза. Отмечены положительные аспекты, которые стоят заимствования в национальное законодательство.

Ключевые слова: наказание, санкция, преступления против правосудия, судебное решение, государства Европейского Союза.

It is possible to divide the criminal law of the states of the European Union as follows: the EU states which, for non-enforcement of the court decision, provide for punishment only the restriction of freedom, imprisonment, imprisonment (Poland, Bulgaria, Slovakia, Belgium, Hungary, Sweden) and the EU states, who for failure to comply with a court decision provide for punishment of restraint of liberty, imprisonment, imprisonment, as well as additional punishment, impose a fine (Latvia, Lithuania, Estonia, Romania, Slovenia, Czech Republic, Spain, Finland, France, Austria, Denmark, the Netherlands, Germany). It is also worth noting that only the Spanish legislator provided for deprivation of the right to hold an official position or a state post (which is a similar type of punishment under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine). We consider it worthwhile to borrow as a positive experience such penalties for failure to comply with a court decision as punitive and public works provided for in the criminal law of Latvia, Lithuania and Bulgaria. It is difficult for us, in our opinion, that the majority of the criminal codes of the states of the European Union do not indicate the lower limit of the punishment imposed for non-enforcement of a court decision, whether it is imprisonment or a fine (Latvia, Lithuania, Estonia, Poland, Bulgaria, Slovenia, Czech Republic, Austria, Denmark, Netherlands, Germany, Hungary, Sweden). In general, it should be noted that sanctions for failure to comply with a court decision under the Criminal Code of Ukraine are more severe than sanctions for a similar norm under the criminal law of a number of European Union states.

Key words: punishment, sanction, crimes against justice, judicial decision, states of the European Union.

Сучасний розвиток міжнародних відносин, утворення нових міждержавних об'єднань (Європейський Союз, Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі та ін.), з одного боку, актуалізують проблему зближення національного законодавства різних країн, в тому числі в сфері кримінальних покарань, з іншого, – створюють умови для її вирішення. Викладене обумовлює необхідність постійного вдосконалення українського законодавства і практики його застосування з урахуванням зарубіжного досвіду.

Порівняльно-правове дослідження покарань у зарубіжних країнах дає можливість оцінити, в яких аспектах українське законодавство повністю відповідає загальноприйнятим підходам, а в яких йде врозрід із переважаючими в зарубіжних державах тенденціями. Розуміння єдиного контексту і меж варіантності розвитку сучасних систем покарань вкрай важливо для визначення орієнтирів подальшого розвитку системи кримінальних покарань в Україні.

Практика реалізації покарань свідчить про те, що в цій сфері вирішені далеко не всі питання. Велика кількість осіб, які утримуються в місцях позбавлення волі в Україні, високий рівень рецидиву серед осіб, які відбули покарання або звільнені від подальшого його відбування, висувають на перший план проблеми ефективності його виконання, вдосконалення діяльності всієї пенітенціарної системи, визначення в ній місця і ролі кожного виду покарання. Вирішити їх неможливо без урахування досвіду зарубіжного законодавця.

На підставі викладеного й у відповідності із загальними завданнями дослідження представляється необхідним вивчити особливості застосування кримінальних покарань за невиконання судового рішення в державах Європейського Союзу.

Частково питання покарання за невиконання судового рішення в кримінальному праві розглядали такі українські та зарубіжні вчені, як А.А. Ашин, Л.В. Багрій-Шахматов,